Večné v ľudskej duši

Nesmrteľnosť a sloboda

Rudolf Steiner

GA 67

15. apríla 1918, Berlín

8. Človek nadzmyslového vnímania I

Svet človeka a zvierat: ich pôvod a vývoj predstavený vo svetle duchovnej vedy

V troch prednáškach tohto týždňa by som sa rád venoval zisteniam výskumu v humanitných vedách, ktoré sa týkajú najmä ľudských bytostí – zisteniam výskumu, ktoré tvorili základ prednášok, ktoré som tu predniesol túto zimu. V dnešnej prednáške by som chcel položiť základy, aby sme nabudúce mohli zamerať svoju pozornosť na nadzmyslového človeka, a v tretej prednáške by som sa chcel venovať dvom najdôležitejším otázkam týkajúcim sa všeobecného tajomstva ľudstva: otázke ľudskej slobodnej vôle a otázke nesmrteľnosti duše.

Pokiaľ ide o to, o čom sa bude dnes diskutovať, nachádzam sa v trochu ťažkej situácii, predovšetkým preto, že obsah dnešnej prednášky upriami pozornosť najmä na niečo, na čo som v priebehu týchto diskusií často upozorňoval: že zatiaľ čo zistenia duchovno-vedného výskumu, o ktorom sa tu hovorí, sú v úplnom súlade so všetkými veľkolepými úspechmi, ktoré prírodovedné výskumy priniesli za posledné storočia a až do súčasnosti, na druhej strane to, čo sa dá povedať z pohľadu duchovnej vedy – ktorá je práve v súlade so zisteniami prírodovedných vied – je v úplnom rozpore s tým, čo samotní prírodovedci – alebo tí, ktorí dnes interpretujú vedecké poznatky – hovoria o ľudských bytostiach a ich podstate vo svetle týchto vedeckých faktov. Na jednej strane úplný súlad s faktami; na druhej strane skutočný rozpor na každom fronte s tými, ktorí sú dnes zvyknutí hovoriť o týchto faktoch – to je jedna praktická ťažkosť. Druhou je, že mám k dispozícii iba jednu večernú prednášku a to, o čom sa bude dnes diskutovať, by muselo byť predmetom najmenej tridsiatich prednášok, ak by sa to malo rozobrať podrobne. Zistenia teda budem môcť prezentovať iba v stručnej forme a v dôsledku toho môžu byť v mnohých ohľadoch ľahko nepochopené. Mojím dnešným zámerom však nie je ani tak popísať

detaily, ako skôr vyvolať predstavu o smere, ktorým sa musí duchovno-vedecké myslenie uberať, ak sa má zaoberať, najmä s ohľadom na otázku ľudskej existencie, súčasnými názormi prírodných vied.

Dnes vedecké názory viedli, veľmi zvláštnym spôsobom, každú ľudskú dušu k otázke vzťahu medzi ľuďmi a svetom zvierat a všetkého, čo z tohto vzťahu vyplýva pre naše chápanie samotnej ľudskej existencie. Povaha názorov, ktoré sa v poslednom čase objavili na túto otázku, tiež upriamila pozornosť na toto: človek z hľadiska jeho organizácie a zviera z hľadiska jeho organizácie. Čo malo v súvislosti s touto otázkou obzvlášť silný sugestívny účinok – a možno to povedať oprávnene, pretože nehovorím v rozpore s prírodnými vedami – je forma, ktorú v poslednom čase nadobudla čisto vedecká teória evolúcie. Ľudia však majú v podstate mylné predstavy o rozsahu a skutočnej povahe tejto teórie evolúcie práve preto, že sa na túto problematiku vždy pozerajú príliš zjednodušene, povedal by som, až triviálne. Ľudia tak majú dojem, že „prísne vedecký výskum“ v poslednom čase preukázal príbuzenstvo medzi ľuďmi a zvieratami, vývoj človeka zo živočíšnej ríše a v rámci samotnej živočíšnej ríše vývoj od menej dokonalých k dokonalejším bytostiam.

Na týchto myšlienkach je jedna vec nesprávna, a to presvedčenie, že názor – že ľudské bytosti sú svojou fyzickou organizáciou spojené s ríšou zvierat – je úplne nový. V žiadnom prípade nie je nový. Aj keď odhliadneme od skutočnosti, že jeho stopy – alebo skôr viac než len stopy – možno nájsť už v starogréckej vede a v podstate aj medzi cirkevnými otcami, je stále niečo významné na tom, že napríklad aj Goethe sa ako veľmi mladý muž musel potýkať s určitými fantastickými evolučnými teóriami, ktoré získavali na popularite práve v jeho dobe. A každý, kto pozná Goetheho vlastnú autobiografiu, vie, ako sa búril proti myšlienke, že ak by sa len vytvorili určité odlišné životné podmienky, niektoré zvieratá by sa mohli premeniť na iné – alebo dokonca na ľudské bytosti. Goethe sa proti tomu búril, hoci on aj Herder vychádzali z myšlienky, že jeden organizmus vzniká z druhého, a hoci boli zástancami „evolučnej teórie“. Preto je dôležité si uvedomiť, že nie je nová samotná teória evolúcie, ale že v podstate starší pohľad v poslednej dobe prenikol určitými silne materialistickými predstavami – predstavami, ktoré inak tiež vytvárajú paralelu medzi ľudskou a živočíšnou organizáciou. Skôr je podstatným prvkom, ktorý sa v poslednej dobe objavil, povaha interpretácie – celý spôsob myslenia o veciach. Ak si to človek uvedomí, nebude také ťažké prejsť k tým konceptom evolúcie, ktoré tu dnes musíme zvážiť.

Každý, kto si dnes myslí, že stojí na pevných základoch vedy tým, že sa drží určitej materialistickej myšlienkovej školy, a verí, že by mal charakterizovať túto teóriu evolúcie, zvyčajne začína slovami: Moderný, vedecký pohľad na vznik ľudstva

zo živočíšnej ríše je v ostrom kontraste s poverčivým, predpojatým prístupom, ktorý sa stále nejako spája s Mojžišovým podaním stvorenia. – Teraz nie je mojou úlohou dnes diskutovať o Mojžišovom podaní stvorenia. Verím, že v súčasnej podobe často viedlo k nedorozumeniam o tom, čo je jeho základom, a že v skutočnosti predstavuje starodávnu múdrosť ľudstva. Len tak mimochodom. Dnes je dôležité zvážiť, že v jednom obzvlášť významnom bode je vedecká teória evolúcie v úplnom súlade s – či už správne alebo nesprávne chápaným – Mojžišovým príbehom stvorenia; a to, že v priebehu evolúcie živých bytostí sa ľudia objavili takpovediac ako najdokonalejšie zvieratá alebo akokoľvek to nazvať, potom, čo ich ostatné zvieratá už vo svojom vývoji predbehli; že sa objavili takpovediac ako ľudia nasledujúci zvieratá. Toto má spoločné moderný vedecký pohľad na svet s príbehom o stvorení podľa Mojžiša.

Práve toto musí dnešná perspektíva zvlášť riešiť. A tak by sa dalo povedať: Novosť týchto dejín vývoja duchovných vied bude zrejmá v tom, že sa musia v istom zmysle rozísť práve s tým, čo sa dnes z každého uhla pohľadu – vedeckého aj iného – prezentuje ako úplne istý záver. Pravdaže, niektoré myšlienky, ktoré môžu vzniknúť len na základe tu spomínanej duchovnej vedy, sú nevyhnutné, ak sa má rozvíjať pochopenie pre také veci, o ktorých sa dnes diskutuje. Je napríklad potrebné získať jasno v teoretických sporoch, ako sú tie, ktoré sú bežné, ale ktoré zmiznú práve vtedy, keď sa duchovná veda hlbšie zakorení v mysliach ľudí.

Dnes sa človek vo všeobecnosti stále stretáva s rôznymi svetonázormi, ktoré si zdanlivo protirečia. Na jednej strane sú tí, ktorí interpretujú svet a jeho javy z materialistickej perspektívy. Nazývajú sa „materialisti“. Na druhej strane sú „spiritualisti“ – nie „špiritisti“, ale „spiritualisti“ v pozitívnom zmysle nemeckej filozofie. Prví zastávajú názor, že iba materiálne, fyzické je základom všetkého bytia a že duchovné sa takpovediac vynára ako výsledok fyzického a jeho procesov. Spiritualisti naopak proti takémuto názoru v najprísnejšom zmysle oponujú a zdôrazňujú predovšetkým to, že najmä „ducha“ ako takého možno u ľudí pozorovať a že akýkoľvek pohľad na svet musí vychádzať z „ducha“. Duchovná veda, o ktorej sa tu hovorí, je úplne ľahostajná k tomu, či sa vychádza z materializmu alebo spiritualizmu. Jediné, čo táto duchovná veda vyžaduje – od seba aj od iných – je, aby sa veci premysleli až do konca, aby sa vnútorný obsah myslenia a bádania skutočne premyslel až do konca. Predpokladajme, že niekto sa kvôli určitému sklonu stane materialistom: Ak skutočne vezme do úvahy hmotný svet a jeho javy a dotiahne svoje skúmanie do logického konca, nevyhnutne dospeje k duchu prostredníctvom hmoty. A ak je niekto spiritualista a neponára sa do ducha čisto teoreticky, ale chápe ho v jeho realite takým spôsobom, že v tomto chápaní ducha je

schopný pochopiť aj prejavy ducha v hmotnom svete a nahliadnuť do tajomstiev, v ktorých duch pôsobí v hmote, potom spiritualista pochopí základné princípy a dôsledky hmotných procesov.

Východiskový bod pre skutočného výskumníka v humanitných vedách je úplne iný. Ide o vnútornú odvahu skutočne premyslieť veci až do konca. Ale premýšľanie o veciach až do ich záveru si vyžaduje po prvé určitú prenikavú silu, ktorá sa snaží veci premyslieť až do konca, a po druhé, schopnosť skutočne vnímať javy pred očami. V súvislosti s tým druhým možno skutočne urobiť pozoruhodné objavy. Kto dnes vlastne verí, že sú viac zakotvené v realite? Toto sa zdôrazňuje pri každej príležitosti.

Už som niekoľkokrát upozornil na to, čo sa v skutočnosti stalo v 60. rokoch 19. storočia, ale vždy je zaujímavé poukázať na túto skutočnosť ešte raz. Filozofia Eduarda von Hartmanna – nemám v úmysle ju všade obhajovať, ale bol to brilantný pokus zachovať duchovno tvárou v tvár náporu materialistického výskumu – sa od konca 60. rokov 19. storočia snažila prekonať materialistické interpretácie vedeckého výskumu. Keď bola publikovaná *Filozofia nevedomia* , prírodovedci sa zhodli: „Toto je úplne amatérsky filozof, ktorý tára o prírode, no v skutočnosti o nej nič poriadne nevie." Proti Filozofii *nevedomia* boli publikované protičlánky , ktoré mali demonštrovať amatérsky a laický spôsob, akým sa v nej darwinovské výskumné zistenia spracovávali. Medzi týmito protičlánkami bola aj esej anonymného autora s názvom *Nevedomie z pohľadu Teórie pôvodu a darwinizmu* . Autor tejto eseje si dal za úlohu postaviť sa najmä „tomuto amatérskemu oponentovi darwinizmu". Haeckel, Oscar Schmidt a ďalší sa k tejto brožúre vyjadrili takto: „Je škoda, že tento anonymný autor neprezradil svoje meno; nech sa prihlási a budeme ho považovať za jedného z našich; pretože nikto nevedel lepšie vyviesť tohto vedeckého diletanta Hartmanna z omylu ako tento anonymný autor!" – A tiež prispeli k tomu, že sa brožúra rýchlo vypredala. Bolo vydané druhé vydanie, tentoraz s menom autora: bol ním Eduard von Hartmann! – To bolo potrebné ponaučenie, z ktorého by si mali vziať pozor všetci, ktorí veria, že každý, kto nehovorí o vedeckých poznatkoch presne ako vedec, musí byť nevyhnutne diletant."

Tí z poslucháčov, ktorí boli prítomní na mojich predchádzajúcich prednáškach, vedia, že som vyzdvihol jedno nedávne dielo ako obzvlášť cenné, a to knihu *Vývoj organizmov* od Oscara Hertwiga. Túto knihu považujem za obzvlášť vynikajúcu a charakteristickú pre našu dobu z nasledujúceho dôvodu: Oscar Hertwig, študent Ernsta Haeckela, vyšiel ako mladý muž z viac-menej materialistických dôsledkov darwinovských výskumných zistení.

V knihe *Vývoj organizmov* Oscar Hertwig – v akomsi probléme Penelopy – akoby rozlúštil všetko, čo ľudia považovali za špecifické úspechy darwinovského výskumu. „Vývoj organizmov“ je teda vynikajúca kniha založená na modernej vede.
Teraz vyšlo dielo toho istého Oscara Hertwiga, ktoré sa viac zaoberá inými otázkami; má názov: „Proti technickému, sociálnemu a politickému darwinizmu“. Teraz sa nachádzam v zvláštnej situácii: Hertwigovu knihu *Das Werden der Organismen* budem vždy považovať za jednu z najlepších kníh, aké boli kedy napísané na tieto témy, a Hertwigovu najnovšiu knihu budem musieť považovať za jeden z najbezmyšlienkovejších, najabsurdnejších produktov moderného myslenia. Neukazuje nič iné, len to, akým bezmocným sa stáva moderný prírodovedec, keď sa musí presunúť zo svojej známej pôdy do inej oblasti. Táto skutočnosť je veľmi poučná a človek sa ocitá, povedal by som, v trochu tragickom konflikte, keď ho musí na jednej strane obdivovať a na druhej strane radikálne odsudzovať. Teraz nechcem rozoberať toto najnovšie Hertwigovo dielo všeobecne ani podrobne; rád by som spomenul len jednu vec:

Pred chvíľou som povedal: Každý prírodovedec bude zdôrazňovať dôležitosť čo najviac zakladať na „faktoch“. Medzi nespočetnými pasážami v tejto absurdnej knihe od Hertwiga nájdete jednu, ktorá znie asi takto: Človek musí obdivovať, ako modernú prírodovednú vedu odštartoval výskum nebeských javov Newtona, Koperníka a Keplera. Zväčšila sa tým, že si zvykla vnímať veci vo fyzike, chémii a biológii presne tak, ako Kopernik, Kepler a Newton vnímali nebeské javy. Teraz sa vás pýtam: Skúmanie faktov, ktoré sa odohrávajú bezprostredne okolo nás – faktov, ktoré sú pre každého jasné – sa má vykonávať podľa modelu tej oblasti, kde fakty ležia od nás čo najďalej! Som presvedčený, že tisíce čitateľov prehliadnu takýto neuveriteľný rozpor. Práve v takomto rozpore sa ukazuje, aké nemožné je, aby veľký, významný výskumník myslel tak hlboko, že tento výskum možno pozdvihnúť aj do duchovnej sféry.

V podstate kvôli týmto a podobným faktorom je celá táto moderná teória evolúcie – taká veľkolepá a hlboká, aká je vo svojej podstate založená na konceptoch, ktoré sú príliš zjednodušené a príliš abstraktné – konceptoch, ktoré sú úplne nevhodné na pochopenie skutočných faktov, najmä tých faktov týkajúcich sa vývoja prírody, ktoré sú relevantné pre vyriešenie veľkého tajomstva samotného ľudstva.

Túto záhadu ľudstva treba od začiatku charakterizovať tak, aby sa ľudské bytosti, vzhľadom na celé svoje postavenie vo svete, zdali byť najprv povolané nevedieť, čo vo svete predstavujú alebo ako v ňom stoja, ale skôr čerpať z hĺbky svojej bytosti to, čo ich môže osvietiť o tom, kým skutočne sú. To je v skutočnosti

samotný účel duchovno-vedeckého bádania: vyniesť z hĺbky samotného ľudského ducha to, čo tam inak drieme; vychováva sa to – nazvime to tak – prostredníctvom cvičení duše, ktoré bežné vedomie vôbec nepoužíva, a len týmto spôsobom sa človek stáva schopným „kontemplatívneho vedomia“. Až keď sa z hlbín ľudskej duše vynorí to, čo som vo svojej knihe *Hádanka človeka* nazval „kontemplatívnym vedomím“ – kde má človek potom skutočne do činenia s tým, čo možno nazvať „duchovnými očami“ a „duchovnými ušami“ – aby mal okolo seba duchovný svet, rovnako ako fyzické oči inak majú okolo seba fyzický svet – až potom sa možno začať zaoberať veľkými záhadnými otázkami.

Dnešné poznámky majú za cieľ potvrdiť toto: V skutočnosti ľudia prespávajú celú svoju prirodzenosť. Veľká časť týchto prednášok mala ukázať, že ľudia prespávajú časť svojej prirodzenosti a tento stav spánku si prenášajú aj do svojho bdelého stavu. Hlboko v hĺbke ich bytosti niečo neustále spí a ich bytie sa musí najprv prebudiť. Tak ako v bežnom každodennom živote potrebujeme to, čo nám spánok poskytuje, tak aj pre bežné poznanie – ak má byť plodné a poskytnúť vhľad do toho, na čo je zamerané – potrebujeme to, čo ľudia v skutočnosti vo svojom bytí neustále zanedbávajú. Povedal som, že musíme najprv vziať do úvahy fakty okolo nás. Obzvlášť dôležité je dostať sa do pozície, aby sme z pohľadu pozorujúceho vedomia mohli kontemplovať rozdiel medzi ľuďmi a zvieratami; pretože bez toho, aby sme tento rozdiel skutočne vnímali, nemôžeme dospieť k žiadnemu pochopeniu vývoja a pôvodu ľudí a zvierat. Teraz by som chcel v hrubých rysoch načrtnúť, čo sa dá povedať z pohľadu duchovnej vedy o rozdiele medzi ľuďmi a zvieratami.

Pre bežného, povrchného pozorovateľa sa živočíšna ríša predstavuje v širokej škále podôb. Zvieratá majú mnoho rôznych foriem. Zvieratá sa preto delia na „rody“ a „druhy“. Viete, že existovalo mnoho filozofov, ktorí zastávali názor, že to, čo u zvierat nazývame „rodom“ alebo „druhom“ – teda „vlk“, „lev“, „tiger“ atď. – sú v skutočnosti len kolektívne názvy. To, s čím sa človek v skutočnosti stretáva, je vždy „substancia“, ktorá svojou vlastnou konfiguráciou nadobúda najrozmanitejšie formy; ostatné sú len názvy. Naproti tomu neexistuje iná možnosť, ako sa bližšie pozrieť na to, čo je v skutočnosti prítomné, kvôli nestrannému pozorovaniu. Vždy mi to pripomína obraz, ktorý používal môj starý priateľ, profesor Vincenz Knauer, vždy keď sa o týchto záležitostiach diskutovalo. Povedal: Tí ľudia, ktorí tvrdia, že v týchto rodoch a druhoch sú vyjadrené iba mená, ale že v podstate ide o tú istú substanciu všade – ktorá sa nemení, či už je to tiger alebo vlk – by sa mali naozaj zamyslieť nad tým, či je to skutočne tá istá substancia v jahňati aj vo vlkovi. To sa samozrejme nedá poprieť: z fyzikálneho hľadiska je to tá istá substancia. Človek by sa však mal pokúsiť zavrieť vlka tak, aby dlhý čas nemal na jedenie nič iné ako jahňatá, a potom

zistiť, či v dôsledku toho nadobudol niečo z povahy jahňaťa. Potom sa úplne ukáže, že to, čo tvorí „vlka“ – to, čo určuje jeho konfiguráciu – nie je len „meno“, ale niečo, čo určuje materiál v tejto konkrétnej konfigurácii.

Čo presne formuje a definuje tieto rôzne živočíšne druhy svojím vlastným spôsobom? Musím priznať, že sa veľmi nerada dotýkam čisto osobných záležitostí, ale keďže môžem len načrtnúť náčrt, je nevyhnutné, aby som urobil takúto osobnú poznámku. Asi tridsať rokov skúmam všetko, čo priniesol nedávny výskum vo fyziológii v súvislosti s týmito otázkami a porovnávam to s tým, čo hovorí výskum v humanitných vedách. Bolo by naozaj veľmi lákavé predniesť sériu prednášok, ktoré by demonštrovali to, čo teraz prezentujem v súvislosti s jeho zisteniami. To, čo sa formuje v najrozmanitejších živočíšnych formách – to, s čím sa človek stretáva v týchto rôznych živočíšnych formách – je úzko spojené s tým, čo by sme mohli nazvať rovnovážnymi vzťahmi štruktúry zvieraťa. Preštudujte si to však čo najdôkladnejšie, pretože povrchné štúdium v tejto oblasti odvádza od pravdy – štruktúry zvieraťa nielen tak, ako sa prezentuje vonkajšiemu oku, ale študujte štruktúru zvieraťa z hľadiska jeho rovnováhy síl: ako odlišne sa zviera vzťahuje k gravitácii a k prekonávaniu gravitácie, keď sú jeho zadné nohy tvarované inak ako predné nohy; ako odlišne sa zviera správa v závislosti od toho, či má kopytá alebo pazúry atď. Študujte, ako sa zviera prostredníctvom svojej rovnováhy umiestňuje v daných podmienkach, a objavíte najhlbšie prepojenie medzi pozemskými podmienkami rovnováhy a spôsobom, akým sa zviera v týchto podmienkach nachádza. A práve tieto podmienky rovnováhy sa u ľudí radikálne líšia od podmienok v živočíšnej ríši. Ľudské bytosti sa odlišujú od podmienok rovnováhy, v ktorých sa nachádzajú zvieratá, tým, že v podstate je čiara prechádzajúca miechou u zvierat rovnobežná so zemským povrchom, zatiaľ čo u ľudí je v podstate kolmá na Zem. Nemyslím tu čisto vonkajšiu polohu, pretože ľudia sú samozrejme tiež rovnobežní so zemským povrchom, keď spia. Ľudský organizmus ako taký je štruktúrovaný tak, že čiara ťažiska Zeme sa zhoduje s čiarou miechy. U zvierat prebieha miecha rovnobežne so zemským povrchom. V dôsledku toho sa v istom zmysle čiara ťažiska prechádzajúca ľudskou hlavou zhoduje s čiarou ťažiska zvyšku organizmu. Ľudská hlava spočíva na čiare ťažiska trupu, u zvierat visí pod ním.
V dôsledku toho sú ľudské bytosti vo vzťahu k Zemi umiestnené v úplne inom stave rovnováhy ako zvieratá; sú umiestnené v stave rovnováhy, ktorý si v skutočnosti vytvárajú až počas svojho života, pretože sa rodia do stavu rovnováhy podobného stavu rovnováhy zvierat. Povznesením sa nad stavy rovnováhy vnútené zvieratám sa človek povznáša nad všetky sily, ktoré sú základom rôznych rodov a druhov, a v podstate sa stáva „rodom“, „druhom“. Oslobodzuje sa práve od toho, čo tvorí základ

rozmanitých foriem nachádzajúcich sa u iných živočíšnych bytostí; vytvára si svoju vlastnú jednotnú formu tým, že sa oslobodzuje od tohto určujúceho princípu prostredníctvom svojho vzpriameného držania tela. A všetko, čo sa prejavuje v ľudskom jazyku a ľudskom myslení, je úzko spojené s týmito rovnovážnymi vzťahmi. Iste, práve materialistický výskum v druhej polovici deväťnásteho storočia na to upozornil; no nedokázal túto skutočnosť plne využiť. Pretože každý, kto sa ponorí do jemnej konfigurácie hmotného sveta, bude schopný vidieť, že podstata vonkajšej prírody je človekom prijímaná úplne iným spôsobom a smerovaná úplne inými smermi ako u všetkých ostatných. Toto odlišuje ľudské bytosti od celého zvyšku živočíšnej ríše. S tým súvisí aj fakt, že celá ľudská rovnováha je vytvorená výlučne v samotnom organizme, zatiaľ čo rovnováha zvieraťa je vytvorená vo vzťahu k svetu. Vezmime si len najzákladnejší príklad: zviera stojí na všetkých štyroch, zatiaľ čo ľudia nie sú viazaní na rovnováhu určenú zvonku, ale na rovnováhu, ktorá je vytvorená v ich vlastnom organizme.

S týmto druhým stavom rovnováhy je spojené niečo veľmi špecifické. Konkrétne, ľudské bytosti majú – a každý, kto je schopný pozorovania, aby duchovno skutočne spadalo do ich poľa pozorovania, to môže pozorovať – tupý, snový pocit bytia v tomto stave rovnováhy, pocit, ktorý sa len matne vynára do bežného denného vedomia. Tento pocit v skutočnosti vystupuje do bežného vedomia len s hmlistosťou sna, niekedy len s hmlistosťou vedomia spánku. A ako tento pocit spočívania na vlastnom fyzickom základe žije v bežnom vedomí? Tento pocit je totožný s pocitom seba samého, s pocitom „ja“. To, čo v ďalšej prednáške spoznáme ako ľudský „duch“, ktorý sa najprv prejavuje v „ja“, sa v ľudskom organizme spočiatku prejavuje nie v ničom inom, ale v týchto stavoch rovnováhy, ktoré nie sú prítomné u zvierat. Povedal som, že novšia evolučná teória v prírodnej histórii má na sebe niečo sugestívne, takže by sa dalo uveriť, že čokoľvek, čo sa proti nej hovorí, sa zdá byť hlúpe a amatérske. Na tvrdení, že ľudské bytosti majú presne toľko kostí, svalov a podobne ako zvieratá, je niečo fascinujúce – ako by potom mohli byť iným druhom bytosti? Ale „ja“ vôbec nespočíva v tom, čo majú ľudia spoločné so zvieratami. „Ja“ vôbec nespočíva v kostiach a svaloch, ani tam nezasahuje; skôr sa najprv prejavuje v cítení a toto cítenie spočíva v týchto rovnováhach.

Ale je tu aj niečo iné. Živočíšna ríša je rozmanitá vo svojej forme. To sa prejavuje v jej mnohých podobách. Nemá táto rozmanitosť foriem – ktorá je v skutočnosti predurčená vonkajšími faktormi, ako sú gravitačné a iné silové vzťahy Zeme – pre človeka vôbec žiadny význam? Pretože sa človek prostredníctvom svojej odlišnej rovnováhy vymaní zo všetkých rovnovážnych podmienok, do ktorých sú

zvieratá odhodlané zapadnúť, má svoju vlastnú formu, ktorá sa javí ako syntéza živočíšnych foriem. Napriek tomu všetko, čo pôsobí v formách zvierat, nachádza svoje naplnenie v ňom. Je to v ňom, ale je to duch. To, čo je rozložené ako zmyslové javy v najrozmanitejších živočíšnych formách, je v človeku duchovné. Čo je to v ňom?

Pre tých, ktorí zvládli metódu pozorovania opísanú v knihe *Ako dosiahnuť poznanie vyšších svetov* , je pozorovanie opäť takéto: tá istá vec, ktorá dáva zvieraťu jeho vonkajšiu zmyslovú formu, žije v človeku, ale ako nadzmyslový, dynamický prvok. Žije v ľudskom myslení. To, čo nám umožňuje premýšľať o veciach, je v nás – nadzmyslovým spôsobom – presne to isté, čo vo svete zvierat tvorí rozmanité druhy a rody zvierat. Tým, že sa ľudia odtrhnú od rozmanitosti živočíšnej ríše a vo vzťahu k ťažkostiam si dajú formu nezávislú od živočíšnej ríše – ktorá je domovom „ja“ – si neviditeľne privlastnia to, čo je viditeľné vo svete zvierat. To žije v ich myslení. Vo svete zvierat sa to, čo sa v nás vylieva, keď skúmame svet prostredníctvom myslenia, vylieva v najrozmanitejších formách. Sledujeme to, čo môžeme pozorovať, a vytvárame si o tom myšlienky. Samozrejme, uvedomujem si všetky námietky, ktoré sa proti tomu dajú vzniesť. Uvedomujem si aj námietku: Dokážete sa naozaj pozrieť do zvierat? Nemohlo by aj zviera mať myslenie podobné ľudskému? Ale každý, kto si dokáže osvojiť Goetheho princíp – že javy sú pravdivým učením, pokiaľ sa dajú správne pozorovať – vie, že to, čo sa v javoch odhaľuje, je rozhodujúce aj pre samotné pozorovanie. Toto je jedna z najpodstatnejších charakteristík: to, čo sa zmyslovo vylieva na rozmanité formy zvierat, žije nadzmyslovo v človeku. Oslobodením svojej formy od tvarotvorných princípov zvierat si ju môže vziať do svojej nadzmyslovej ríše. Zvieratá sú vo svojej zmyslovej forme „vyspelejšie“ ako ľudia. Ľudia majú tvárnu formu. Zvieratá sú postavené v harmónii s celou štruktúrou Zeme. U ľudí je to iné; u nich je to začlenené do ich vlastnej formy. Prostredníctvom toho sú schopní duchovne pochopiť to, čo sa navonok prejavuje v štruktúre zvierat vo forme vnímateľnej zmyslami.

Už len v tomto bode je vidieť, čo je vlastne na novšej teórii evolúcie zlé. Dovoľte mi povedať toto: práve preto, že som sa stal horlivým zástancom tejto modernej teórie evolúcie – ale snažil som sa ju doviesť až do jej logického záveru – som dospel k jej chybe. Všetko prezentuje akoby lineárne: nedokonalé zvieratá, potom dokonalejšie a ešte dokonalejšie, až po človeka. Ale tak to nie je. Každý, kto skúma tieto javy nezávisle, si uvedomí, že táto čisto vzostupná evolúcia – ktorá postupuje iba od nedokonalého k dokonalému – je v skutočnosti jednostranná; chýba jej totiž podstatný prvok, ktorý síce v modernej dobe občas zvažuje, ale nebol dôkladne preskúmaný ani aplikovaný na konkrétne prípady. Máme do činenia s

neustálym vzostupným vývojom a neustálou regresiou. Regresia by zhruba znamenala to, čo má taký veľký význam pre pochopenie ľudských bytostí, a aj tu vám ešte raz – ale bez predsudkov – radím zvážiť špecificky fyziologické aspekty. Ak sa človek zastaví pri týchto všeobecných, triviálnych predstavách o evolúcii, dospeje k presvedčeniu, že ľudia sú jednoducho najdokonalejší zo všetkých zvierat a že aj ich jednotlivé orgány – aj keď pripustíme, že tu a tam existujú prípady regresie – sú v podstate v stave vzostupného vývoja. To nie je pravda. V tomto ohľade by sa dali uviesť tisíce faktov. Spomeniem len jeden. Preskúmajte ľudské oko a porovnajte ho s očami stavovcov, konkrétne s očami zvierat na o niečo nižšej úrovni vývoja: Ako sa budete pohybovať nižšie v živočíšnej ríši, nájdete zložitejšiu vnútornú štruktúru ako u ľudí. U ľudí sa oko opäť zjednodušilo. Spomeniem len to, že bielkovitý výbežok a vejárovitá štruktúra, ktoré sú prítomné v očiach nižších zvierat, sa u ľudí nenachádzajú. Evolúcia ich opäť posunula späť. U ľudí je oko menej dokonalým orgánom ako u nižších zvierat; upadlo. Celý ľudský organizmus, keď sa bližšie skúma, je v istom ohľade nielen vyvinutejší ako živočíšne organizmy, ale aj upadol; evolúcia sa takpovediac obrátila. Čo sa tu stalo?

Pretože určité sily boli eliminované – alebo skôr upadli – ľudské bytosti sa stali schopnými stať sa nádobami pre duchovno-duševný aspekt a absorbovať tento duchovno-duševný aspekt. To, čo som doteraz opísal, nie je v podstate nič iné ako regresia, „devolúcia“, na rozdiel od „evolúcie“. Uvažujme o tom, čo dáva jednotlivému zvieraťu špecifickú formu, ktorú má, a inému zvieraťu inú formu: táto myšlienka určuje celú organizáciu zvieraťa skrz naskrz. Ľudské bytosti na druhej strane upadajú vo svojej organizácii. Nejde to tak ďaleko, aby bolo skrz naskrz určené; vracia sa do skoršieho štádia. Týmto spôsobom si ľudské bytosti môžu dať stav rovnováhy, ktorý príroda neposkytuje; týmto spôsobom sa oslobodzujú od toho, čo príroda vnucuje iným bytostiam. Celá ľudská bytosť zostala v skoršom štádiu vývoja; to dáva vzniknúť tomu, čo sa stalo orgánom myslenia v ľudských bytostiach, pretože tento orgán je samozrejme na tom založený. To, čo je základom myslenia, je v podstate orgánom myslenia práve preto, že je regresívne, pretože nedosiahlo bod, do ktorého sa zvieracia forma rozširuje a navonok prejavuje formou. Ľudia regresujú vo forme a môžu túto formu prežívať nadzmyslovo v myšlienkach, rovnako ako ju zvieratá prežívajú vo vonkajšej zmyslovej ríši.

Je tu ešte niečo iné. V prípade ľudských bytostí sa nezaoberáme len evolúciou, ale aj devolúciou, regresiou. A práve preto, že ľudské bytosti prechádzajú väčšou regresiou ako zvieratá, môžu sa vôbec stať nositeľmi duchovno-duševného aspektu. V podstate so všetkým, o čom som doteraz hovoril, súvisí aj niečo iné. Každý, kto dokáže skutočne pozorovať, ako sa u zvierat prejavuje to, čo – už len pri pozorovaní

– musí byť orgánom predstavivosti, orgánom vnímania a orgánom cítenia – teda dopredu smerujúce časti živočíšneho organizmu, zistí, že to, čo sa prejavuje formou, sa prejavuje objektívne. Zistia, že všetko, čo sa nachádza v prednej časti živočíšneho organizmu, súvisí so životom predstavivosti, životom vnímania a cítenia, rovnako ako to, čo sa nachádza vzadu, s prvkom vôle. Tieto dve strany sú, samozrejme, opäť prepojené. Pretože zviera sa nachádza v stave rovnováhy – v istom zmysle má vedľa seba to, čo má človek, nad sebou: na jednej strane vôľovú organizáciu a na druhej strane intelektuálnu a inštinktívnu organizáciu – vytvára to u zvieraťa úplne iný vzťah medzi všetkým intelektuálnym, všetkým, čo súvisí s predstavivosťou, a všetkým, čo sa týka vôle. U ľudí sú orgány predstavivosti umiestnené nad orgánmi vôle. To vytvára vnútorné spojenie medzi orgánmi vôle a orgánmi predstavivosti. Každý, kto vie pozorovať život duše, uvidí, že tento ľudský život predstavivosti sa vyznačuje tým, že doňho zasahuje vôľa. Preskúmajte problémy pozornosti a uvidíte, že vôľa tam uplatňuje svoju moc. A to vedie k schopnosti abstraktného myslenia, ktorú zvieratá nemôžu mať, pretože ich predstavivosť leží vedľa vôle a nie nad ňou. Naopak, vôľa a život predstavivosti pracujú spoločne, takže vôľa je zase ovplyvnená predstavivosťou. Len preto, že orgány vôle patria do podvedomia, nachádza vôľa samotná svoj prejav iba v stave spánku. V stave spánkového vedomia ľudia prežívajú skutočný proces vôle rovnakým spôsobom ako ostatné procesy spánkového vedomia. Aj to zdôrazňuje jedinečné spojenie medzi predstavivosťou a vôľou, ktoré je vlastné ľuďom: vôľa osvetľuje život predstavivosti, ktorý je u zvierat vždy v matnom, snovom stave. Podobne je život vôle u zvierat oveľa dôvernejšie spojený so životom predstavivosti; zvieratá cítia oveľa hlbšie vnútorné spojenie so svojou vlastnou vôľou. To zase znamená, že u ľudí sa slobodný život cítenia vzťahuje k životu predstavivosti a vôle úplne iným spôsobom a prejavuje sa oveľa hlbšie ako u zvierat. U zvierat je emocionálny život zakorenený v ich organizme; je to takpovediac iba formálny prejav myšlienkového života. Na druhej strane, emocionálny život u zvierat nie je ničím iným ako inhibovanou alebo neinhibovanou vôľovou činnosťou, v závislosti od toho, či niečo dokážu alebo nemôžu dosiahnuť. Toto sa prejavuje počas celej ich existencie. Práve týmto sú oveľa užšie prepojené s celým vonkajším svetom.

Keď nad tým uvažujeme, môžeme pochopiť niečo iné – hoci to sa dá odhaliť iba starostlivým pozorovaním ľudského duševného života. Duchovná veda musí v mnohých ohľadoch postupovať inak ako iné vedy, ktoré často vychádzajú z triviálnych predsudkov a potom ich odmietajú, pretože ich nevedia vysvetliť. Duchovný bádateľ sa oveľa viac zameria na pozitívne veci; neuspokojí sa napríklad len s prijatím myšlienky nesmrteľnosti alebo trvalosti duše, ale bude sa v prvom

rade pýtať: Ako človek dospeje k tomu, že má v sebe „nesmrteľnosť“ ako myšlienku alebo pocit? Ako nesmrteľnosť zohráva úlohu v jeho duševnom živote?

Toto je možné pochopiť iba vtedy, ak sa Goetheho teória metamorfózy rozšíri do takej miery, že sa teraz bude možné skutočne zaoberať otázkou, do akej miery sú ľudské bytosti, vzhľadom na svoju vyššiu podstatu – ktorá sa prejavuje prostredníctvom ich hlavy a lebečnej organizácie – závislé od svojej nižšej podstaty. Zatiaľ čo sme sa doteraz snažili pochopiť špecifické prepojenie medzi myslením a vôľou u ľudí a zvierat, musíme sa teraz zaoberať tým, čo spája ľudí so zvieratami, vzhľadom na niečo, čo je úzko spojené s otázkou vývoja. To je to, čo vstupuje do života zvierat a ľudí prostredníctvom dvoch fenoménov počatia – nemyslím tým narodenie – ktoré sa považuje za prvý vznik človeka, spojenie muža a ženy, a smrti na druhej strane. Počatie a smrť sú viazané na určité časti organizmu u ľudí aj zvierat; v prípade počatia je to zrejmé od samého začiatku.

Teraz ide o to, aby sme si uvedomili, že čokoľvek, čo sa na určitom mieste objaví v nejakej živočíšnej forme – a to isté platí aj pre rastliny – sa prejavuje aj v iných orgánových systémoch, aj keď transformovaným spôsobom. Na to sa možno zamerať hneď od začiatku: ako sa teda to, čo súvisí s počatím a smrťou, prejavuje u ľudí a zvierat, keďže sme už identifikovali jeden rozdiel, ktorý je priamo spojený s organizmom? Ukazuje sa, že keď človek skutočne skúma javy a fakty a rozumne uvažuje o veciach, ukáže sa, že to, čo tvorí ľudskú a zvieraciu hlavu, je v podstate len lepšie organizované, transformované brucho – nech to znie akokoľvek zvláštne – rovnako ako – spomeňte si na prednášku, ktorá čerpala z Goetheho svetonázoru – rovnako ako sú lebečné kosti transformované stavce. Pokiaľ ide o fyzickú štruktúru, máme do činenia s tým, že jednotlivé orgánové systémy sú transformáciami jeden druhého – skutočnými transformáciami – a činnosti, funkcie orgánových systémov sú tiež transformáciami jeden druhého. Čo je „vnímanie“? Vnímanie – je to vec objektívneho skúmania a človek sa musí veciam pozrieť priamo do očí – vstup do vzťahu s vonkajším svetom prostredníctvom zmyslov je vyššia – nazvime ju, ak chcete, duchovnejšia – forma chápania, špecifikovaná rôznymi zmyslami, ale stále je to forma chápania, vnímania. Pretože organizmus hlavy spôsobuje atrofiu určitých iných síl tvoriacich orgány a smeruje ich ku končatinám, organizmus chápania sa na jednej strane vyvíja do vyššieho zmyslového organizmu hlavy; a tak vývoj organizmu hlavy zodpovedá pokročilému stavu chápania, ktoré nachádza prejav v zmyslovom vnímaní. Každý organický systém vyvíja v istom zmysle celý organizmus; hlava obsahuje všetko, čo obsahuje brucho, a brucho obsahuje všetko, čo obsahuje hlava. Pretože sily tvoriace orgány končatín atrofovali, to, čo patrí k ich životu, nachádza duchovný prejav v hlave. Schopnosť produkovať, sila tvorenia sa premieňa na rozvoj

myšlienok. V hlave je orgán myslenia tvorený jednoducho tým, že pojmová stránka je takpovediac vyvinutá jednostranne, zatiaľ čo produktívna stránka je atrofovaná; napriek tomu produktívna stránka, práve preto, že je atrofovaná, zase poskytuje základ pre myslenie. Pretože tak ako zvieratá a ľudia produkujú svoj vlastný druh prostredníctvom svojho iného organizmu, tak aj človek produkuje seba samého duchovným spôsobom: a to svet myslenia. Svet myslenia je zduchovnený človek, v ktorom je to, čo sa inak prejavuje vo vonkajšom svete, pozdvihnuté do dynamickej nadzmyslovej ríše.

Táto myšlienka, ktorú som práve vyjadril, má ďalekosiahle dôsledky a s hlbokou ľútosťou sa môžem takýchto záležitostí dotknúť iba v jednej prednáške. Tieto záležitosti sú totiž výsledkom desaťročí intelektuálneho výskumu. Musia však byť v určitom okamihu formulované, pretože je nevyhnutné, aby sa tieto myšlienky dostali k verejnosti, aby tí, ktorí majú možnosť ich skúmať – na klinikách a v laboratóriách – mohli preskúmať aj tie najmenšie detaily tak, ako ich treba skúmať v súlade s realitou.

Ktokoľvek dokáže pochopiť všetky dôsledky tejto myšlienky, zistí tiež, že z čisto organického hľadiska je v nej inherentné niečo iné. V živočíšnom živote sa človek naučí pozorovať dva momenty: moment počatia a moment smrti. Sú od seba vzdialené ako začiatok a koniec živočíšneho života. Jeden je spojený s progresívnym vývojom: počatie – a všetko, čo sa dá odvodiť zo štúdia počatia – vedie k pochopeniu progresívneho vývoja. Ale všetko, čo vyplýva z podmienok pozemského života a určuje smrť zvieraťa, je spojené s regresívnym vývojom – s devolúciou. Iba aplikovaním druhu výskumu, o ktorom sa hovorí v týchto prednáškach, na duchovný život možno postupne pochopiť, čo tieto dva momenty – počatie a „smrť“ – v skutočnosti znamenajú pre živočíšnu bytosť, pre celú živočíšnu evolúciu. Zviera je ovplyvnené všetkým, čo súvisí s počatím a následným narodením. Táto evolúcia, tento vývoj, je najvyšším rozvinutím organického života. Je to rovnako ako v prípade zintenzívnenia organického života – napríklad v stavoch horúčky – že bežný stav vedomia, zodpovedajúci jeho povahe, je potlačený. Prebudenie organického života je teda sprevádzané potlačením vedomia, utlmením vedomia; a všetko, čo súvisí s devolúciou a regresívnym vývojom, je sprevádzané rozjasnením vedomia – momentom najintenzívnejšieho vedomia. Momentom najväčšieho osvietenia, najintenzívnejšieho vedomia – a ako bádateľ ducha môžem povedať: momentom, keď sa živočíšny prvok veľmi priblíži k ľudskému; stačí sa pokúsiť pozorovať zvieratá, ako umierajú! – to je moment, keď zviera umiera. Tieto dva momenty najvyššieho zatemnenia a najvyššieho osvietenia vedomia – počatie a smrť – sú v zvierati ako dva body vzdialené od seba, ako začiatok a koniec.

U ľudí je to inak. Pretože hlava vyčnieva zo zvyšku organizmu opísaným spôsobom, sú ľudia organizovaní tak, že neustále prežívajú súhru počatia a smrti. Toto prechádza celým ľudským životom. Sme organizovaní tak, že v mozgovej štruktúre, ktorá je základom nášho myslenia v jeho spojení medzi vnímaním a vôľou, neustále prežívame – premenení na duchovnú formu – s každým vytvorením myšlienky – hoci akoby v snovom spánku alebo dokonca podvedome – to, čo zvieratá inak prežívajú iba raz počas počatia. A na druhej strane, pretože organizmus, ktorý sa premenil na hlavu, má svoj duchovný organizmus práve v hlave, proces umierania neustále prechádza do nášho vedomia. Umierame v každom okamihu. Presnejšie povedané: vždy, keď si vytvoríme myšlienku, ľudská vôľa sa rodí v tejto myšlienke a vždy, keď na niečo zameriame svoju vôľu, myšlienka vo vôli zomiera. Toto Schopenhauer nikdy nepochopil. Pre neho sa na jednej strane vôľa stala skutočnou realitou; popri tom mu myšlienka zmizla akoby v iluzórnom svete, pretože nechápal, že vôľa a myšlienka patria k sebe, rovnako ako napríklad mladý a starý človek – v tom zmysle, že vôľa sa stáva vôľou práve preto, že v nej myšlienka zomrela, a na druhej strane vôľa teraz v sebe prežíva svoju mladosť práve preto, že sa v nej myšlienka zrodila.

Ľudské bytosti neustále prežívajú zrod a smrť. V prednáške o priestore som vám opísal ľudskú konfiguráciu z hľadiska jej rovnováhy. V čase ju opisujem tak, že upriamujem vašu pozornosť na nasledovné: výsledkom duchovnej vedy je, že to, čo u zvierat možno zažiť iba na začiatku a na konci, sa rozprestiera po celý život človeka; v jemnom, snovom zmätku existuje v ľudskom podvedomí nepretržitý, slabý zážitok počatia a smrti. Pretože toto žije hlboko v ľudskej duši, pretože sa to týči nahor, pretože si človek matne uvedomuje, že počatie a smrť nosí v sebe a nie mimo seba – vďaka tomu má pocit, že jeho bytosť žije za smrťou a zrodom, zahŕňa viac než to, čo začína počatím a končí smrťou. Človek nosí počatie a smrť v sebe. Vyjadrujem to stručne. Ale preskúmajte všetko, čo fyziológia a psychológia v súčasnosti ponúkajú: nájdete potvrdenie, že ľudia nosia v sebe po celý svoj život to, čo je u zvierat rozdelené na dva odlišné momenty. To v nich vedie k myšlienke nesmrteľnosti. V dôsledku toho skutočne nesú v sebe pocit a myšlienku nesmrteľnosti. A len vtedy, keď sa toto vezme do úvahy, možno skutočne pochopiť súvislosť medzi zvieratami a ľuďmi.

Ako sa nakoniec javí človek? Viac regresívny ako u zvierat a práve to poskytuje základ jeho duchovnej podstaty. Ak ho človek dôkladne preskúma, objaví niečo pozoruhodné: Tak ako je oko redukované vo forme, tak je v skutočnosti všetko, čo sa javí vo vonkajšej forme, redukované na duchovnú ríšu v porovnaní so zvieraťom. Ľudia to rozvíjajú za rovnakých podmienok, za akých zvieratá rozvíjajú svoju

podstatu a formu. Tie isté podmienky pôsobia na zviera aj na človeka. Pôsobia na človeka tak, že mu akoby poskytujú „škrupinu“. To, čo som práve opísal, je v skutočnosti vnútorná bytosť človeka. Je transformovaná a uchovávaná v pružnej forme, aby človek mohol dosiahnuť svoju vlastnú rovnováhu, takže to, čo u zvieraťa nadobudne pevnú formu, je v človeku prítomné v pružných formách jeho myšlienok. Toto všetko je v ňom obsiahnuté. V dôsledku toho stojí pred vonkajším svetom, akoby bol uzavretý v škrupine.

To, čo sa dá objaviť v ľudskej bytosti, môže v skutočnosti odhaliť iba duchovná veda. Iba duchovná veda dokáže preniknúť cez túto schránku. Čo sa však potom odhalí? Niečo podobné tomu, čo sa deje s pamäťou. Vnímame vonkajší svet taký, aký je, a spracovávame ho. Neskôr v živote však v našej pamäti vynášame na svetlo to, čo sme z vonkajšieho sveta prijali. Dnes neviem vysvetliť, na čom je mechanizmus pamäte založený; ale samozrejme nie je založený na štruktúrach periférie tela, ale na štruktúrach vnútra tela. Ak sa teraz hlbšie ponoríme do toho, čo schránka skrýva – rovnako ako sa ponárame do bežnej pamäte, až na to, že bežná pamäť nevedome vynáša na povrch to, čo si organizmus uchoval – ak človek vstúpi vedome cez kontemplatívne vedomie, potom vynáša na povrch to, čo v hĺbke ľudskej prirodzenosti vynáša všetko, čo som dnes opísal. Schránku vynáša to, čo určuje dnešný živočíšny svet. Ako sa od toho líši to, čo žije v ľudskej bytosti? Pre duchovného pozorovateľa sa to stáva zvýšenou, vizualizovanou pamäťou; Tam vynáša z vnútra človeka niečo, čo sa skutočne stáva živým, niečo, čo skutočne predchádza ľudskú schopnosť vnímania. Tak ako to, čo zmysly zažili, predchádza bežné vedomie, tak niečo predchádza kontemplatívne vedomie, keď sa človek ponorí do toho, čo leží pod ním. Potom sa ukáže, že po období vývoja, ktoré ľudia strávili po boku zvierat – období pozemského vývoja – nasledovalo pre ľudí ďalšie obdobie, v ktorom ešte nemohlo dôjsť k žiadnemu vývoju dnešných zvierat. Ľudia sa vyvinuli pred živočíšnou ríšou, hoci prirodzene v inej forme; pretože svoju súčasnú formu nadobudli tým, že boli umiestnení do podmienok, ktoré zvieratá vytvorili. Ale to, čo leží vo vnútri „škrupiny“, vedie v duchovnom rozjímaní späť k skoršej forme Zeme, k stavu, ktorý nemôžeme pochopiť prostredníctvom geologických záverov; skôr, ako chápeme ľudské bytosti, dospejeme k poznaniu, že ľudské bytosti sú staršie ako zvieratá, že zvieratá vznikli neskôr. Hoci sú s ľuďmi úzko príbuzné, objavili sa neskôr. Pretože sa vraciame k forme planéty, keď zvieratá ešte neexistovali. V tom čase vyzerala planéta tak, že pod vplyvom jej podmienok sa mohlo sformovať to, čo dnes musí byť chránené vonkajšou škrupinou – ktorá teraz stojí v opozícii voči živočíšnemu svetu.

To, čo som dnes skúmal ako myšlienku, sa najprv formuje ako duchovná vízia pre tých, ktorí vidia duchovne: Človek sa pozerá späť do skorších štádií vývoja Zeme. Ale práve to dáva impulz vnímať tieto štádiá vývoja také, aké sú.

Ale tu zohrávajú úlohu aj iné faktory. Dnes, v oblasti každodennej vedy, sú ľudia celkom ochotní vnímať javy na Zemi rovnakým spôsobom ako nebeské javy; trvalo však nejaký čas, kým si táto myšlienka získala akceptáciu medzi moderným ľudstvom, ktoré sa tak zdráha veriť autoritám, no súčasnú vedu považuje za neomylnú autoritu. Dá sa tu vykonať experiment. Ak navštívite Mulhouse v Alsasku, nájdete pamätník: na vrchu nebeskú sféru; pred ňou sochu Johanna Heinricha Lamberta, Kantovho súčasníka, ktorý vymyslel niečo podobné – ale oveľa dômyselnejšie – ako takzvanú Kant-Laplaceovu teóriu. Ak by sme k tomu pridali ešte niekoľko Lambertových myšlienok, neboli by sme ďaleko od toho, čím je dnes veda o duchu. Dnes sme však dospeli do bodu, keď sa na základe rozhodnutia ctenej rady stavia pamätník mužovi, ktorý prispel k rozvoju modernej astronómie. Ak sa však vrátime o sto rokov späť od doby, kedy bol pamätník postavený, narazíme na niečo úplne iné. Vtedy bol Lambert mladým krajčírskym učňom. Niekoľko ľudí vycítilo jeho potenciál – napríklad Kant ho nazval „najväčším géniom storočia“ – a jeho otec predkladal rade jednu petíciu za druhou, aby jeho syn mohol v živote napredovať. Potom mu dali štyridsať frankov, ale len pod podmienkou, že zmizne a už sa nikdy nevráti. To bolo pred sto rokmi. O sto rokov neskôr – odhalenie pamätníka! Takto chodí ľudský vývoj – jeden príklad z mnohých!

Ale aby som sa vrátil k môjmu východiskovému bodu: Zvonku zdieľa moderný vedecký spôsob myslenia rovnakú myšlienku ako Mojžišov opis stvorenia, a to, že ľudia vznikli po zvieratách. Naproti tomu moderná duchovná veda musí na základe svojich zistení konštatovať, že ľudské bytosti predchádzajú zvieratá a že sa musíme vrátiť z nášho pozemského stavu do stavu, v ktorom sa ľudské bytosti – nechránené vonkajšou schránkou – mohli rozvinúť len tým, čím boli v tom čase, vystavením sa vonkajším podmienkam. To nás vracia k štádiám vývoja v našej pozemskej existencii, ktoré sa líšia od toho, čo je známe ako Kant-Laplaceova teória. Navonok môže byť pravda, že sa vytvoril a zhustil prvotný hmlovitý stav. Pred časom som tu citoval niekoľko významných slov Hermana Grimma: že budúce generácie budú mať veľké ťažkosti s reflexiou nad výstrednosťou súčasnosti, ktorá si dovolila veriť, že všetko, čo dnes existuje, sa vyvinulo z takejto prvotnej hmloviny. Bude však trvať dlho, kým ľudstvo intelektuálne dospeje natoľko, aby veci pochopilo takým spôsobom, že tajomstvo ľudstva sa bude dať vnímať tak, ako je dnes prezentované. Potom sa však objaví ďalší koncept evolúcie a ja neváham na záver zopakovať niečo,

na čo som už poukázal, pretože musím znova a znova zdôrazniť, z akého smeru treba život vniesť do vedeckého myslenia našej doby.

Človek môže mať vedecky veľmi podložené predstavy, ale tie môžu byť veľmi vzdialené od reality. Tu sa musím znova a znova odvolať na prednášku profesora Dewara na Kráľovskom inštitúte v Londýne, v ktorej vysvetlil, aká bude Zem o 200 000 rokov. Výpočty sú úplne správne a bezpochyby, rovnako ako sa dá správne vypočítať aj Kant-Laplaceova teória. Rovnako ako s touto teóriou sa dá vypočítať aj tento konečný stav Zeme, ochladený na mínus 200 stupňov Celzia. V tom nie je žiadna chyba: Naša atmosféra bude potom zhustená ako voda. Dewar veľmi podrobne vysvetľuje, ako potom veci na Zemi nadobudnú rôzne skupenstva, napríklad. Mlieko bude, samozrejme, pevné. Neviem s istotou, ako sa potom bude vyrábať; ale samozrejme bude pevné. Niektoré predmety budú fluorescenčné; človek si bude môcť natrieť steny vaječným bielkom a v noci čítať noviny pri mínus 200 stupňoch Celzia. V tom nie je vôbec žiadna chyba. Otázkou je jednoducho, či to zodpovedá tomu, na čo si musí dávať pozor výskumník v humanitných vedách: či je to nielen „správne“, ale či to zodpovedá realite – či myšlienka vie, kde sa zastaviť, pretože už nestojí v realite. Akými metódami sa teda všetky tieto veci vypočítavajú? Metódami, ako je táto: Niekto skúma žalúdok tridsaťročného človeka, sleduje ho tristo rokov a vypočíta, že po tristo rokoch sa žalúdok tohto človeka vyvinie takým a takým spôsobom. Môže to vypočítať rovnako ako profesor Dewar vypočítava konečný stav Zeme. Jediný problém je, že dovtedy už daný človek nebude žiť, rovnako ako Zem po 200 000 rokoch prestane existovať. A rovnakým spôsobom by sa dalo vypočítať, ako vyzerala Zem pred 300 000 rokmi, pretože Kant-Laplaceovu teóriu možno vypočítať úplne rovnakým spôsobom; ale Zem v tom čase ešte neexistovala. Ide o to naučiť sa rozlišovať medzi myslením, ktoré zodpovedá realite, a myslením, ktoré je iba „správne“.

To hovorí o omnoho viac. Myšlienku, ktorú som rozviedol – že štúdiom samotných ľudských bytostí, za predpokladu, že je človek schopný ponoriť sa do toho, čo tvorí ľudskú bytosť, dospeje k podmienkam, za ktorých Zem vyzerala úplne inak – možno pochopiť iba ponorením sa do myslenia, ktoré je založené na realite. To však zároveň otvára možnosť predstaviť si, ako ľudia – ktorí sú v súčasnosti chránení pred súčasnými pozemskými podmienkami vonkajším obalom, ktorý som opísal – môžu prekonať konečný stav Zeme – ktorý bude určite odlišný od toho, čo opisuje profesor Dewar – aby sa ľudstvo mohlo vyvinúť do éry, keď Zem bude určite iná a keď dnešné zvieratá už nebudú existovať.

Dnešná diskusia sa zamerala na ľudský svet a svet zvierat, skúmajúc ich pôvod a vývoj, ako ho opisujú zistenia duchovnej vedy. Nabudúce ukážem, ako sa ľudia sami

vracajú cez opakované pozemské životy, takže existuje veľa dôvodov opäť prijať Lessingov pohľad na opakované pozemské životy. Dnes som chcel položiť základy pre ukázanie toho, ako duchovná veda dospieva k úplne odlišným počiatočným a konečným stavom vývoja našej Zeme a ako sa musíme v skutočnosti rozísť s predstavou, že: „Najprv tu bol svet zvierat a len na tomto základe sa mohlo ľudstvo rozvíjať." „Ľudstvo vedie svoju evolúciu." Duchovná veda tieto pravdy vynesie na svetlo. V skutočnosti nájdete len slabý záblesk tohto vzťahu – ako som vysvetlil vo svojich *Hádankách filozofie* – v diele veľmi bystrého a energického bádateľa z devätnásteho storočia, Wilhelma Heinricha Preußa. Tam nájdete prvé zárodky týchto myšlienok, ale všetko to zostáva viac-menej len tvrdením. Tieto záležitosti možno skutočne skúmať iba vtedy, keď človek s intuitívnym vedomím prenikne do toho, čím sú ľudské bytosti v duchovnom a duševnom zmysle – do oblasti, o ktorej prírodná veda vôbec nemôže hovoriť. Prírodná veda sa totiž môže pýtať iba: Ako sa človek ako duchovná a duševná bytosť vzťahuje k živočíšnemu organizmu? Ale najvyšší aspekt duchovno-duševnej ríše sa vôbec nevzťahuje k živočíšnemu organizmu; skôr stojí k nemu v takom vzťahu, že ho povyšuje, takže skúsenosť počatia a smrti splýva do jedného okamihu, takže prostredníctvom vnímania nepretržitej skúsenosti počatia a smrti v človeku slabo žiari skúsenosť nesmrteľnosti.

Aby som to všetko zhrnul, povedal by som, že dnešná úvaha by mala opäť z určitej perspektívy zdôrazniť záhadu ľudstva, ktorá musí čoraz viac zamestnávať mysle ľudí. Niektorí ľudia na to – a celkom oprávnene – upozornili: Čo sa vlastne stane, ak niekto príde a raz a navždy vyrieši záhadu ľudstva – alebo dokonca záhady sveta? Potom sa život určite stane strašne mdlým a pomalým; pretože práve v hľadaní riešenia spočíva všetko, čo inšpiruje a povzbudzuje duchovný život. A preto existuje určitá obava, že riešenie záhad sveta by mohlo ľudský život spomaliť. Ale ak vezmeme ducha, z ktorého vychádzala dnešná a ostatné prednášky, uvidíme, že ide o niečo úplne iné. Tu sa na riešenie záhady ľudstva nepoukazuje prostredníctvom teórie alebo niekoľkých viet, ako si niektorí myslia. Pravdaže, keď sa pozrieme do svetov vesmíru, stanú sa z hľadiska priestoru a času veľkou kozmickou hádankou. Kde je odpoveď? Ktokoľvek vychádza z ducha, ktorý je základom týchto úvah, a hľadá odpoveď tam, nenájde ju v jedinej vete ani v „teórii", ale nájde ju poukázaním na fakt, že z rozľahlosti priestoru a plynutia času sa v samotnom človeku zhustilo niečo záhadné. Vesmír nám predkladá hádanku; odpoveď leží v človeku. Ale čím ďalej človek postupuje, tým širšie a hlbšie éry vynáša na povrch. Neustálym skúmaním rôznych ér odhaľuje stále nové aspekty ľudskej bytosti. Neodpovedá sa jedinou vetou ani teóriou, ale samotným živým človekom. Hĺbky priestoru a rozľahlosti času kladú ľudstvu hádanku, ale odpoveďou je samotné ľudstvo.

Nebudeme môcť urobiť nič iné, len vyzvať ľudstvo: „Človeče, spoznaj sám seba," pretože do tej miery, do akej sa budeš pozerať hlbšie a hlbšie do seba, nájdeš aj odpoveď na hádanky, ktoré predstavuje rozľahlosť priestoru a odľahlosť času. Tým, že nepoukážeme na jedinú vetu, nie na teóriu ani na vedu, ale na samotný život – a tým, že povieme: „Odpoveď spočíva v pohľade do seba samého" – otvára sa možnosť odpovede, a to do tej miery, do akej posielame svoje prebúdzajúce sa myšlienky a pocity do budúcnosti. V duchovnom živote nebude žiadna spokojnosť, pretože tajomstvá sveta sa k nám budú približovať v stále nových formách a aj odpoveď sa bude odhaľovať v stále nových formách. Všetko bude závisieť od správneho pochopenia otázky tajomstva sveta – aby človek našiel nielen odpovede, ale aj samotné otázky správnym spôsobom. Potom však odpoveď netreba len chápať, ale treba ju prežiť. A samotný život je nekonečný.